

רשימות

בפרשת השבוע

בהעלתך

פרק ח' פסוק ב'

בהעלתך

רש"י: למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבתו, אמר לו הקב"ה, חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות.

שלך גדולה משלהם - פירוש מכיון שההדלקה היא כל יום, ופעמיים ביום, בבוקר ובערב, מה שאין כן הקרבנות של הנשיאים שהיה רק פעם אחת יחידה בחנוכת המזבח, לכן שלך גדולה משלהם.

עוד י"ל [מדוע שלך גדול משלהם] שאהרון בעצמו מדליק ומטיב את הנרות, אבל הנשיאים רק הביאו את הקרבנות למשכן, והכהנים הקריבו אותם, וכן משמע קצת מלשון המדרש "שאתה מדליק ומטיב את הנרות", ומצוה בו יותר מבשלוחו [אפילו שההדלקה עצמה כשרה בזרים (רמב"ם ביאת המקדש פרק ט' הלכה ז')].

חלשה אז דעתו - פירוש, חלישות הדעת נבע מקנאה לדבר מצוה, שרוצה גם להשתתף ולעשות מצוה לבדו, וקשה הרי היה לאהרון הרבה עבודות וקרבנות להקריב במשכן, ולמה חלשה אז דעתו, ומדוע כשניתן לו המצוה של הדלקת הנרות, זה אמור להסיר את חלישות הדעת?

י"ל שבודאי לא היה לו חלישות הדעת על זה שלא עושה ועוסק במצוות המשכן כי הרי היה עושה יותר מכולם, וכן הכהנים עושים את רוב העבודה, אלא י"ל שהסיבה שחלשה דעתו היא שבחנוכת המזבח והמשכן שזה התחלה חשובה, השבט שלו לא נמצא שם, וכך משמע מהלשון חלשה אז דעתו [אז בזמן חנוכת המזבח], שכל השבטים משתתפים ורק השבט שלו לא משתתף בחנוכת המזבח, וכן מפורש במדרש רבי תנחומא [ג] וז"ל "אתה מוצא שנים עשר שבטים שהקריבו קרבנות לחנוכת המזבח לא הקריב שבט לוי כלום והיו מצרים ואומרים למה רחקנו מהקרבה לחנוכת המזבח", ועל זה אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, שבמנורה כל יום מנקים ומדליקים מחדש, כל יום יש התחלה חדשה, וזה רק שבטו עושה.

עוד י"ל שאחרי שהנשיאים התעצלו בתרומת המשכן כמובא ברש"י, כאן הקפידו להזדרז ולהקריב את הקרבנות, לפי זה י"ל שנתקנא במידת הזריזות היתרה שלהם לאחר שעזבו את מידת העצלות שדבק בהם.

ו"ל שלכן ניתן לאהרון הכהן את מצות הדלקת המנורה, שיש מעלה לפניו שצריכים לעלות אליה כל פעם שמדליקים אותה, והיא לא רק מעלה פיזית, אלא גם מעלה רוחנית שעולים בעשיית המצווה, ולומדים מכאן שאדם צריך להרגיש שהוא "עולה" ואז מקיים את המצווה.

סמל המנורה - הנה האור מסמל את התורה כמו שנאמר [משלי ו' כ"ג] "כי נר מצוה ותורה אור", והנה המנורה בבית המקדש מסמלת את התורה שבעל פה, כמובא ברבינו בחיי [ימי חנוכה], אך עדיין צריך לעלות אליה, לרצות לקבל התורה, ולכן יש מעלה לפני המנורה, שצריך לטרוח ולבוא אליה.

עוד יש להעיר בפסוק זה

בהעלתך - רש"י: על שם שהלהב עולה, כתיב בהדלקתן לשון עלייה, שצריך להדליק עד שתהא עולה מאליה.

פירושו: צריך לחכות עם האש ליד הפתילה עד שהשלהבת תהיה עולה מאליה, וזאת על ידי שיחכה עד שהשמן מגיע לפתילה ואז כשהשמן של הנר מגיע לראש הפתילה, האש עולה מאליה, כן הדין גם בנר שבת ובנר חנוכה.

יש ללמוד מכאן שכדי להאיר מסביב צריך שיהיה לנר כח משל עצמו, ואין זה מספיק שיהיה הנר דולק שברגע הראשון זה רק הפתילה דולקת שהגיע מכח חיצוני ללא שמן של עצמו, וממילא אין לו קיום וככה מיד, ורק לאחר שעולה מאליה שהשמן הגיע לאש ויש לו כוחות משל עצמו אז יכולה להאיר לסובב.

כמו כן י"ל על הפסוק במשלי "כי נר מצוה ותורה אור", שאם אדם רוצה להפיץ את אור התורה מסביב צריך שיהיה "עולה מאליה", שיהיה לו את התורה של עצמו, שהדברי תורה יהיו ממנו או כאלה שעשה בהם "קנין" ונעשו כאילו הם שלו, ורק כשמרגיש שהוא מבין הדבר על בוריו אז יוכל להפיץ את אורו מסביב, כי לתת אור של מישהו אחר ושאינו לו בהם "קנין", אין לדבר קיום שהוא יכבה מהרה, וממילא גם לא יוכל ללמד לאחרים להאיר להם, וזה השייכות בפסוק במשלי בין הנר לתורה אור.

עוד יש ללמוד מכאן שילמד אדם תורה ויתגע בה, עד שיבין מעצמו מה שלומד, ויבין הדבר על בוריו, עד שתהא עולה מאליה.

פרק ח' פסוק ג'

ויעש כן אהרון

רש"י: להגיד שבחו של אהרון שלא שינה.

רבים תמהו וכי איזה שבח זה על אהרון הכהן שלא שינה, ויש לתמוה מדוע שישנה, איזו סיבה תגרום לו שישנה ממה שנאמר לו, עד כדי כך שמשבחים אותו על מעשה זה? ועוד, הרי אסור לו לשנות ממה שנאמר לו?

י"ל שהייתי אומר שבלי שימת לב הוא יוסיף יותר שמן בנר המערבי, שנאמר עליו "שבו מתחיל ובה היה מסיים" ודלק רצוף על פי נס, ויש חשש שיתן בו יותר שמן בנר בבית קיבול של המנורה, [זה רק אם נאמר שהבתי קיבול היו גדולים מהשיעור]. לכך מעידה התורה "מלמד שלא שינה", שנתן אותו שיעור בכל הנרות, גם בנר המערבי, ותמיד נתן ליבו לדבר.

פרק ט' פסוק ז'

למה נגרע

רש"י: .. וראויה פרשה זו להאמר על ידי משה כשאר כל התורה כולה, אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן, שמגלגלין זכות על ידי זכאי. [ספרי ט כב].

יש לשאול מדוע הם נקראים זכאי, שלכן זכו שתאמר על ידיהם פרשה בתורה?

י"ל כיון שבערה במ הצורך המיידי לדעת מה דינם, וגם הציעו שיזרק עליהם הדם על ידי כהנים טהורים, וטענו זאת למשה רבינו כמובא ברש"י, לכן הם נקראים זכאי ונקראת הפרשה על שמם, אף שהיתה נאמרת גם ללא שאלתם כמו שאומר רש"י בתחילת הפסוק, אך מכיון שדאגו לדבר מצוה לדעת מה משפטם, נקראים זכאים, ויש להוסיף שלכן נאמר בפסוק פעמיים המילים "ביום ההוא" שבאותו יום שלא

יכלו לעשות הפסח, מיד באותו יום לא אחרו הדבר ושאלו למה נגרע, אך בספרי נאמר ש"ביום ההוא" מדובר על השביעי לטהרתם שיצא בערב פסח.

שאלו המפרשים מדוע נאמר כאן "ויהי אנשים" בלשון יחיד, ולא נאמר ויהיו אנשים, שהרי הפסוק מדבר על כמה אנשים? י"ל שלכן נאמר בלשון יחיד ללמד אותנו דבר חשוב, שהרי נאמר שכל מקום שנאמר "ויהי" אינו אלא לשון צער כמובא בגמרא מגילה, לפי זה י"ל שהוא צערם של האנשים ההם, שנצטערו בדבר שלא יכלו להקריב קרבן פסח, ולכן נקראים גם זכאים והתורה כותבת הפרשה על שמם.

פרק י' פסוק י"א

ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש

רש"י: נמצאת אומר, שנים עשר חודש חסר עשרה ימים עשו בחורב, שהרי בראש חודש סיון חנו שם, ולא נסעו עד עשרים באייר לשנה הבאה. [סדר עולם פ"ח].

קשה לשם מה רש"י מציין זאת, שהיו שם כמעט שנה תמימה? ומה בא ללמדנו, והרי אפשר לעשות חשבון לבד ולראות שהוא כמעט שנה?

י"ל שחז"ל רוצים ללמד אותנו שהמורא הגדול והקולות וברקים והרושם העז שקבלו בהר סיני היו כל כך גדולים, שזה נשאר להם להרבה זמן, ועדיין היו תחת הרושם של מעמד הר סיני, כמעט שנה תמימה, ולכן נשארו באותו מקום ולא נסעו, כדי שישאר איתם אותו הרושם, ולא יפוג כשיסעו למקום אחר. [אפילו שבאותו הזמן היה גם מעשה העגל, אך י"ל שעדיין נשאר עליהם הרושם הגדול של מעמד הר סיני, והחטא ההוא נבע כמו שדרשו חז"ל "כי שחת עמך", אלו הערב רב שהעלה משה, הם שחתו והשחיתו], ויש לדייק זאת מלשון הפסוק [י, לג] "ויסעו מהר ה'", שהנסיעה מהר סיני לא היתה נסיעה רגילה ממקום למקום, אלא נסיעה ממקום כביר ששמעו שם את ה' בעצמו. [ושם המקום לא הוחלף להר ה', כי לעיל י, יב] עדיין קורא לו מדבר סיני שנאמר "ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני".

לעמת זאת, בקריעת ים סוף נאמר שמיד נסעו משם, שנאמר [שמות טו כב] "ויסע משה את ישראל מים סוף", ולא נשארו שם כלל, אפילו שגם שם היה זה מעמד גדול וכביר, כמו שמובא במדרש שראתה שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים, ועוד מדרשים.

אך י"ל שישנו הבדל גדול בין שני המאורעות, מכיון שבים סוף עסקו מיד בביזת הים, וממילא פג הרושם העז של נס קריעת ים סוף, וחשבו על המקום ההוא בתור מקום של ביזה, [עד שמשה רבינו היה צריך להסיעם משם בעל כרחם], ולא מקום של ניסים גדולים, מה שאין כן בהר סיני נשאר בהם הרושם של המקום, כמקום שבו ירדה השכינה ודיברה איתם, וכמקום שבו נתנה התורה.

פרק י' פסוק כ"ח

אלה מסעי בני ישראל לצבאותם ויסעו

רש"י: ביום ההוא נסעו.

דברי רש"י אלו לכאורה צריכים ביאור, הרי היום [כ' באייר] נצטוו לנסוע שהרי נעלה הענן, אם כן ודאי שנסעו היום?

י"ל כיון שזה הפעם הראשונה שנסועים לצבאותם לפי הדגלים, הייתי חושב שכיון שהיה המון אנשים נשים וטף שיקח להם יותר זמן להתארגן בשביל נסיעה בסדר חדש, לכן אומר רש"י שאף על פי כן נסעו בו ביום.

שהרי הציווי על הדגלים נאמר לבני ישראל רק לפני עשרים יום יחד עם הציווי על פקודי בני ישראל, שנצטוו באחד לחודש השני, ככתוב בריש החומש [א, א], ובתחילת פרק ב' נאמר להם לראשונה על הדגלים, ובסוף הפרק [לב-לד] נאמר סיכום גם על פקודי ישראל וגם על הדגלים, משמע שהם נאמרו באותו הזמן. [ומשמע בפירוש החזקוני שלא חנו מיד לפי הדגלים, אלא מה שנאמר "ויעשו בני ישראל... כן חנו לדגליהם וכן נסעו", הוא נאמר על כל הימים שהיו במדבר].

פרק י' פסוק ל"ג

וארון ברית ה' נסע לפניו

רש"י: זה הארון היוצא עמהם למלחמה, ובו שבתי לוחות מונחים.

את הארון הזה עשה משה רבינו שבו שבתי לוחות מונחים, לוקחים בני ישראל איתם כשיוצאים למלחמה, כמו שנאמר בספרי המובא רש"י, ויש לתת קצת טעם לדבר מדוע דוק הארון עם שבתי הלוחות יוצא עמהם למלחמה?

י"ל כיון שיש מאנשי המלחמה שאפילו שיודעים שהדבר הנכון כרגע לעשות הוא להילחם במלחמה, אך ירגישו רע כשצריכים להילחם ולהרוג את האויב, שהרי גם האויב נברא בצלם אלוקים, שנאמר בבראשית [ב כז] "בצלם אלוקים ברא אתו", וגם יש לו משפחה המחכה לו וכו', ואם ירגיש רע בזה לא ילחם טוב ואולי זה גם ישפיע על האחרים, כמו שמצינו בדברים [כ ח] "ולא ימס את לבב אחיו כלבבו", לכן לוקחים איתם את הארון עם שבתי לוחות, שהגמרא מביאה את דברי ריש לקיש הדורש [ב"ב יד:] על המילים "אשר שברת", שהקב"ה אמר למשה רבינו יישר כחך ששברת, ע"כ.

פירוש שיש מצבים שצריכים לשבור, וזה הדבר הנכון לעשות וכמו שנאמר בקהלת [ג ג] "עת להרוג", אף כאן לפעמים צריך לשבור ולנתוץ ואף להרוג, ואל ירגישו רע בכך, שהרי אף משה רבינו שבר את הלוחות והקב"ה הסכים על ידו.

פרק י' פסוק ל"ה

ויהי בנסוע הארון

רש"י: עשה לו סמניות מלפניו ומלאחריו, לומר שאין זה מקומו, ולמה נכתב כאן, כדי להפסיק בין פורענות לפורענות כדאיתא בכל כתבי הקודש [קטו:].

מהי הפורענות? לפי דברי רש"י המובאים גם בדברי התוספות [שם], הפורענות הראשונה היא שהתחילו לבקש בשר, ולפי דברי התוספות הפורענות היא [ממדרש ילמדנו, בד"ה פורענות] שנסעו מהר ה' כתינוק הבורח מבית הספר, וזה לשון המדרש "כתינוק היוצא מבית הספר שבורח לו והולך לו, כך היו בורחים מהר סיני דרך שלושת ימים לפי שלמדו הרבה תורה בסיני, אמר הקב"ה לא נסמוך פורענות לפורענות". [עין לעיל פסוק י"א שרש"י מביא שהיו בחורב כמעט שנה תמימה, ובכל זאת נאמר אצלנו שנחשב כתינוק הבורח מבית הספר, בגלל צורת ההליכה משם שהיה בדרך מהירה כמו תינוק הבורח, עד כדי שנחשב להם לפורענות].

י"ל לפי שיטת התוספות, שבודאי המסע נעשה כדין כל המסעות, כשנעלה הענן, ותקיעת החצוצרות וכוליה, ורק אז נסעו [לא מובא אחרת], ובכל זאת נאמר שהמסע היה כתינוק הבורח, והרי אפשר לנסוע רק כשנעלה הענן, רק הזריזות שבה נסעו מהר ה' היתה מהירה מידי, וצריך היה להיות יותר לאט, כדי לקחת איתם את המטען הרוחני שאותו קבלו בהר, והדבר מגלה למפרע שחסר היה במאמר ה"נעשה ונשמע" שקיבלו על עצמם, והכל כמובן לפי דרגתם באותה שעה, לכן זהו נחשב לפורענות גדולה שצריך להפסיק בינה לבין הפורענות של המתאוננים.

לפי דברים אלו מובן מדוע נבחרו דוקא פסוקים אלו להבדיל בין פורענות אחת לשניה, כי פסוקים אלו מתארים נסיעה נכונה וצורה רצויה בה ראוי לנסוע, ובה גם תפילה מיוחדת נגד אויבי ישראל.

בפשטות כוונת האימרה "כתינוק הבורח מבית הספר" מתארת את התינוק הבורח מעול רבו, אך י"ל יותר מזה והוא שברחו מהר סיני [לא רק כי למדו תורה הרבה], כיון שהיו שם מיראה ולא מאהבה, ולומדים זאת מדברי רש"י בחומש דברים [ו, ה, דיבור המתחיל ואהבת] "אינו דומה העושה מאהבה לעושה מיראה, העושה אצל רבו מיראה, כשהוא מטריח עליו, מניחו והולך לו", וזאת כבר אמר להם משה רבינו בהר סיני [דברים ה, כד, ברש"י] "כי ראיתי שאינכם חרדים להתקרב אליו מאהבה".

פרק י"א פסוק ה'

זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חינום

רש"י: אם תאמר שמצריים נותנים להם דגים חינום, והלא כבר נאמר ותבן לא ינתן לכם, אם תבן לא היו נותנים להם חינום, דגים היו נותנים להם חינום? ומהו אומר חינום, חינום מן המצוות.

לפי שיטת הרמב"ן היה זה באמת בחינם כמו עבדים של המלך המקבלים, שאוכלים בחינם, עיין שם, וכן מובא גם בגמרא [יומא עה.] שפעמים היו הדגים בחינם ממש וכך נאמר "כשהיו ישראל שואבין מים, הקב"ה מזמין להם בתוך המים דגים קטנים בכדיהן", אבל לפי הספרי המובא ברש"י הפירוש של חינם הוא חינם מן המצוות, צריך ביאור על מה התלוננו ואמרו שקבלו במצרים אוכל חינם מן המצוות, ועכשיו במדבר מאכלם לא בחינם, ותלוי בעשיית מצוות?

ביאר בשפתי חכמים שהכונה היא לכתוב בפרשת "והיה אם שמוע" שאם יעשו מצוות יהיה גשם, והארץ [ארץ ישראל] תתן יבולה, ואם לא יעשו מצוות "ועצר את השמים", ובארץ מצרים לא היה את הקשר הזה, ותמיד היה להם יבול, וזה הפירוש חינם מן המצוות, וקשה על זה שפרשה זו של ועצר את השמים, נאמרה מאוחר יותר, והיא גם נאמרה על ארץ ישראל, ולא על חייהם במדבר, וגם הרי במדבר לא זרעו ולא קצרו, וכמו כן אין הרבה גשם [וצמחי הסממנים בשביל המשכן יש אומרים שהביאו איתם ממצרים, ומלאכת שבת נלמד מהסממנים שהיו, אפילו שלא נזרעו במדבר עצמו]?

עוד צריך להבין את תלונתם, שלכאורה התלונות צריכות להיות הפוכות, בטענות הראשונות שהיו על המן שאז עדיין לא הכירו אותו, היה מתאים יותר להתלונן על [במדבר כא, ה] "עתיד המן הזה שיתפח במעינו", שמפחדים מכך כי לא מכירים עדיין את המן, ומפחדים ממנו, ואת התלונה המוקדמת יותר של [במדבר יא, ו] "בלתי אל המן עיננו", שכל הזמן רואים רק מן, היה מתאים אם היו מתלוננים אחרי הרבה שנים, שרואים כל השנים רק מן, ואנו רואים שהתלוננו הפוך?

ועוד קשה באופן כללי, מה התלונה של בני ישראל [בהמשך הפסוקים] על המן, ומה הפריע להם, הרי במן היה את כל הטעמים?

י"ל פרשה זו של המן על פי מה שמובא בגמרא [יומא עה.] שהצדיק שעשה מצוה המן מגיע ונח ליד ביתו, ואם עשה עבירה היה מוצאו רחוק מביתו, ולכן הרשעים היו צריכים ללכת רחוק, וגם היו צריכים לטחון ולבשל את המן, וממילא כל הזמן היו בחשש גדול מן השכנים ומהקרובים שיראו מעשיהם, האם עשו מצוות או עשו עבירות, וזה היה קשה להם מאוד, ולפי זה הפירוש "בלתי אל המן עיננו", הוא לראות היכן ירד היום המן, באיזה מרחק מהבית, כיון שרק חשבו ופחדו מהמן ומקום הגעתו, לפי מהלך זה י"ל גם את הפסוק "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חינם", שבמצרים האוכל הגיע אליהם חינם מן המצוות, פירוש, בלי תלות במצוות, כמו שעכשיו קורה אצל המן, ועל זה התלוננו, ולא התלוננו על טעמו של המן או מראהו, אלא על המיקום שבו ירד המן ומה שהוא טומן בחובו.

עוד י"ל בסיבת תלונתם על המן, שבפרשת חקת [פרק כ"א פסוק ו] אומר רש"י על הנחשים, יבא נחש שלקה על הוצאת דיבה ויפרע ממוציאי דיבה, יבא נחש שכל המינין נטעמין לו טעם אחד ויפרע מכפויי טובה שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים, פירוש: שאחרי כל מה שקיבלו במדבר ובמיוחד המן, עדיין באים בתלונות, לכן נקראים כפויי טובה.

ומכיון שרואים שהלשון בחז"ל הוא "כפויי טובה", וזה היה הפגם בתלונתם, שבמקום להודות על כל הטובה שקבלו התלוננו על כך, וכן רואים שם בפסוק שנאמר שם "הלחם הקלוקל", ומפרש שם רש"י לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל, אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו, כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא? ואפילו שאמרו זאת אחרי עשרות שנים שאכלו את המן, וראו שזה לא קרה ולא תפח במעיהם, בכל זאת בשביל להתלונן זה מספיק.

עוד י"ל שתפלו על המן שהוא בצבע לבן בלבד ואין לו צבעים שונים כמו אוכל רגיל, וממילא כנראה הוא לחם קלוקל, שהוא מקולקל, וחסר לו בבריאות וביופי, כי אין לו את הצבעים הרגילים, ולפי זה גם יתישב לשון הפסוק [במדבר יא, ו] "בלתי אל המן עיננו", שכל הזמן רואים את אותו צבע וצורה, לא כמו שהיינו רגילים לראות אוכל, בצבעים שונים, וכן משמע קצת מלשון רש"י בתחילת חומש דברים [א, א] "שתפלו על המן שהוא לבן, ואמרו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל".

וראה בגמרא יומא (עד:): המביאה מחלוקת מהו העינוי הכתוב על המן, וכך אומרת הגמרא "(דברים ח, טז) "המאכילך מן במדבר למען ענותך", רבי אמי ורבי אסי, חד אמר אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו, (רש"י: אוכל היום ודואג על למחר), וחד אמר אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל, (רש"י: אכילת המן טועם טעם כל המינים ואינו רואה אלא מן), הרי לנו שלפי מאן דאמר אחד בגמרא, טעימת כל המינים וראיה רק של דבר אחד, התורה קוראת לו עינוי.

זכרנו את הדגה

לפי רש"י [שהבאנו לעיל] צריך להבין למה נקט דוקא דגה שהיה חינם מן המצוות, ולא שאר מאכלים שהרי גם הם היו חינם מן המצוות?

י"ל שבאמת כל המאכלים היו חנינם מן המצוות, אך הסיבה שנקטו דוקא את דגה ולא שאר מאכלים הוא, שישנם הבדלים ניכרים בין דגים לשאר מאכלים, שבדגים [ביאור] אין צורך לגדל ולעבוד הרבה כמו גידולי שדה ושאר בעלי חיים, ובעלי חיים ביתיים עולים הרבה כסף, וכן הרבה יותר קל לצוד דגים מצידת בעלי חיים אחרים, כיון שאין צריך לרדוף אחריהם, אלא הם באים אליהם, וגם היה להם את היאור קרוב אליהם במצרים, וזאת היתה טענת המתלוננים, שאפילו הדגה שקבלנו וצדנו ללא טורח גדול, עכשיו זה תלוי בשמירת המצוות, שהרי יכולים לטעום עכשיו טעם דגים במן, וכמו שהסברנו בפירוש הקודם שמיקום המן היה תלוי בשמירת מצות, ולכן כל המאכלים שטעמם נמצא במן, תלויים במצוות. [ובזה יש ליישב קצת את לשון המקרא אשר נאכל שהוא לשון עתיד, וקשה הרי דיברו על העבר שלהם במצרים, שהיו אוכלים דגים חנינם, אם כן מדוע כתב הפסוק לשון עתיד? ולפי דברינו י"ל שכיון שדגים היו קלים להשגה, שבקל היו דגים מהם ובחינם, אם כן תמיד שבני ישראל היו רעבים במצרים והיו אומרים לעצמם "מה נאכל" התשובה הרגילה היתה - דגים, אם כן זהו פירוש, "זכרנו את הדגה אשר נאכל", שתמיד שהיינו רעבים היינו שואלים מה נאכל, והתשובה היתה דגים].

את הקישאים

רש"י: אמר רבי שמעון, מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו [קישואים, אבטיחים, חציר, בצלים, שומים], מפני שהן קשים למניקות, אומרים לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק.

לכאורה לפי דברי רבי שמעון צריך לומר שהמציות במן היתה שכשרצו טעם מסוים היה משנה את מהותו לגמרי, והיה משנה את מהותו לדבר שרצו לטעום, ולכן השפיע רע על המניקות והתינוקות, אך אין זה מוכרח כי אפשר לומר שטעם רע מספיק בשביל שיהיה רע לתינוקות, ללא שינוי במהות הפרי, ואנו מבינים זאת יותר בבצלים ושומים שיש להם טעם חזק וחריף, ובאמת כך מבואר בגמרא [יומא עה.]. שזאת היא המחלוקת של רבי אמי ורבי אסי, האם את טעם חמשת מינים האלו [המוזכרים בפסוק] טעמו במן, אך לא היה שם ממשן כמו בשאר המינים, או שבחמשת המינים האלו בכלל לא טעמו את טעמם, והסיבה היא כי גם הטעם לבדו מפריע לתינוק.

וקשה על זה, שהרי כל בני ישראל רוצים טעמים אלו, והם טעמים חשובים וידועים לאכילה ובישול וכדומה, וזהו צורך רוב העם, אם כן מדוע נעלמו טעמים אלו מהמן רק בשביל התינוקות כדי שלא יטעמו אלו הטעמים, יותר פשוט לכאורה שאמהות מניקות תזהרנה שלא לרצות ולחשוב על טעמים אלו? וצריך לומר שכיון שהמן נראה אותו דבר אצל כולם, גם אחרי שחשבו על טעם מסוים, [אולי אפילו למאן דאמר שהשתנה הטעם והממשות] היה חשש גדול שהתינוק או אמו יאכלו מהם אצל חברים או שכנים בטעות [מהעומר שלהם שחשבו על טעם שלא טוב לתינוק], אפילו שיש לו טעם בצל, ויהיה מזה צער לתינוקות, והרי כולם רוצים בטובתם, לכן לא היה מנוס אלא לבטל טעמים אלו במן, או לבטל את ממשות מינים האלו במן, תלוי במחלוקת ביומא [עה.]. שהבאנו לעיל. [ולא היה חסר להם כלום באכילת המן, שהרי הגמרא (יומא עה.) מביאה שביחד עם המן ירדו להם לישראל תבליני (ציקי) קדירה, כדי שיהיה תבשיל ערב ומבושם, ועל זה נאמר "ובשלו בפרור"].

פרק י"ב פסוק י'

והענין סר מעל האהל והנה מרים מצרעת כשגל ויפן אהרן אל מרים והנה מצרעת

הפסוק הזה אומר דרשני שהרי הפסוק אמר כבר שמרים מצרעת, ומדוע נאמר שוב אחרי שאהרון פנה אליה והנה מצרעת?

בספרי [כאן] נאמר שרק כשאהרון פנה אליה אז נהיתה מצרעת, אך אם לא פנה לעברה לא היתה מצרעת, וזה פירושו של הפסוק שהתורה באה להדגיש שרק כשאהרון פנה לעברה אז היתה הופכת למצרעת. [עוד מצינו בגמרא שבת צז. שגם אהרון עצמו היה מצרע מלשון הפסוק ויפן אהרן - שפנה מצרעת]. עוד י"ל כשמרים רואה שהיא נהיתה מצרעת, היא לא צעקה ולא אמרה לאף אחד דבר, ורק שתקה, וחשבה לעצמה במה חטאה, ומדוע הקב"ה הביא עליה את העונש הזה. [בדומה לאהרון הכהן עצמו שנאמר עליו כשמתו בניו "וידום אהרון"], ורק כשאהרון פנה לעברה רק אז ראה שהיא מצרעת, וזאת הפסוק בא לומר לנו, שרק כאשר אהרון פנה לעברה, רק אז ראה וידע שהיא מצרעת, כי לפני כן מרים הנביאה עשתה חשבון הנפש על מה שקרה לה, שתקה ולא אמרה דבר.

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו haseforim@gmail.com